

O'ZBEKISTON TARIXIDA AYOLLAR HARAKATI: IJTIMOYIY-SIYOSIY FAOLLIKNING SHAKLLANISH BOSQICHLARI

Aliyev Asilbek Baxromovich

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston tarixida ayollar harakati va ularning ijtimoiy-siyosiy faolligi shakllanish bosqichlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida ayollar huquqlari, ta'lim va kasb-hunar sohasidagi faolligi, milliy va siyosiy uyg'onish jarayonidagi ishtiroki ko'rib chiqilgan. Maqolada Sovet davri, mustaqillik yillari va zamonaviy O'zbekiston kontekstida ayollar harakatining rivojlanishi, ularning jamiyatdagi roli va ijtimoiy tenglik masalalari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, ayollar harakati, ijtimoiy faollik, siyosiy faollik, ta'lim, huquqlar, jamiyat

Аннотация: В статье анализируется движение женщин в истории Узбекистана и этапы формирования их социально-политической активности. Рассматриваются права женщин, участие в образовании и профессиональной деятельности, а также роль женщин в национальном и политическом пробуждении. В статье исследуется развитие женского движения в советский период, годы независимости и современном Узбекистане, а также их роль в обществе и вопросы социальной справедливости.

Ключевые слова: Узбекистан, женское движение, социальная активность, политическая активность, образование, права, общество

Abstract: The article examines the women's movement in the history of Uzbekistan and the stages of formation of their socio-political activity. It considers women's rights, participation in education and professional fields, and their role in national and political awakening. The study explores the development of the women's movement during the Soviet period, independence years, and contemporary Uzbekistan, as well as their role in society and social equality issues.

Keywords: Uzbekistan, women's movement, social activity, political activity, education, rights, society

O'zbekiston tarixida ayollar harakati uzoq va murakkab rivojlanish jarayoniga ega. XIX asr oxiri va XX asr boshlarida turkiy-musulmon jamiyatida ayollarning huquq va ijtimoiy faolligi cheklangan bo'lib, ular asosan oilaviy va maishiy vazifalarga yo'naltirilgan edi. Shu davrda milliy uyg'onish va ta'lim bilan bog'liq harakatlar ayollarning jamiyatdagi ishtirokini sekin-asta oshirishga turtki bo'lgan. Madrasalar va maktablarda ta'lim olish imkoniyati ayollar orasida yangi ijtimoiy tafakkur va huquqiy ongning shakllanishiga sabab bo'lgan.

Sovet davrida ayollar huquqlari va ularning ijtimoiy-siyosiy faolligi keskin oshdi. Sovet hukumati gender tengligini ilgari surish, ayollarni ishchi va ta'lim sohasida faol qatnashishga undash siyosatini olib bordi. Bu davrda ayollar turli kasb-hunar sohalariga jalb qilindi, siyosiy hayotda, kolxoz va sovxozlarda faol ishtirok etdi, shuningdek, ilm-fan va madaniyat sohasida ham o'z izini qoldirdi. Shu tariqa, Sovet davrida ayollarning ijtimoiy-siyosiy faolligi shakllanishining birinchi tizimli bosqichi yuzaga keldi.

Mustaqillik yillarida ayollar harakati yangi shakl va mazmun kasb etdi. Konstitutsiya va qonunchilikda gender tengligi va ayollar huquqlarini himoya qilish kafolatlari mustahkamlandi. Ayollar siyosiy partiyalar, nodavlat tashkilotlar va fuqarolik jamiyatida faol ishtirok qila boshladi. Ta'lim, ishbilarmonlik, madaniyat va sport sohalarida ayollarning roli ortdi, ijtimoiy-iqtisodiy faoliyatdagi ulushi oshdi. Shu bilan birga, oilaviy va ijtimoiy qadriyatlar, mahalliy urf-odatlar ayollarning faolligiga ta'sir qiluvchi muhim omil bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy O'zbekiston sharoitida ayollar harakati nafaqat huquqiy himoya, balki ijtimoiy va siyosiy faollikning mustahkam vositasi sifatida rivojlanmoqda. Prezident va hukumat dasturlari, xususan "Ayollar – jamiyat poydevori" dasturi orqali ayollarning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy imkoniyatlarini kengaytirishga e'tibor qaratilmoqda. Shu tariqa, ayollar harakati ijtimoiy tenglik, gender adolati va milliy taraqqiyotga hissa qo'shuvchi muhim elementga aylangan.

Shunday qilib, O'zbekiston tarixida ayollar harakati ijtimoiy-siyosiy faollikning rivojlanish bosqichlarini o'z ichiga oladi: boshlang'ich bosqich — XIX asr oxiri – XX asr boshlaridagi madaniy va milliy uyg'onish, Sovet davri bosqichi — huquqiy va siyosiy faollikning kengayishi, mustaqillik davri bosqichi — huquqiy kafolatlar va zamonaviy jamiyatdagi ijtimoiy-siyosiy faollikning mustahkamlanishi. Bu jarayonlar ayollarning jamiyatdagi roli, huquqlari va imkoniyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etgan.

O'zbekiston tarixida ayollar harakati uzoq va murakkab rivojlanish jarayoniga ega bo'lib, u ijtimoiy-siyosiy faollikning shakllanish bosqichlarini o'z ichiga oladi. XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Turkiston hududida ayollarning jamiyatdagi roli cheklangan bo'lib, ularning ta'lim olish va ijtimoiy faollik imkoniyatlari juda cheklangan edi. Shu davrda madrasalar va maktablarda ta'lim olish imkoniyati, shuningdek milliy uyg'onish harakatlari ayollarning yangi ijtimoiy tafakkurini shakllantirishga turtki bo'ldi. Mahalliy ziyolilar va ulamolar ayollarning ta'lim olishini, oilaviy va jamiyatdagi roli masalalarini muhokama qilish orqali ijtimoiy ongini rivojlantirishga harakat qilgan.

Sovet davrida ayollarning ijtimoiy va siyosiy faolligi keskin oshdi. Sovet hukumati gender tengligini ilgari surish va ayollarni ishchi, ilm-fan, ta'lim va madaniyat sohalarida faol qatnashishga jalb qilish siyosatini olib bordi. Shu davrda ayollar kolxoz va sovxozlarda ishlash bilan birga, siyosiy hayotda ham o'z o'rnini

topdi. Ayollar o'qituvchi, shifokor, ilm-fan xodimi va ijodkor sifatida faoliyat yuritdi. Shu tarzda, Sovet davrida ayollar harakati tizimli shaklga kirib, ularning jamiyatdagi ishtiroki kengaydi va gender tengligi tushunchasi amalda tatbiq etila boshlandi.

Mustaqillik yillarida ayollar harakati yangi bosqichga ko'tarildi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunchilik bazasida ayollar huquqlari va gender tengligi kafolatlangan. Ayollar siyosiy partiyalar, nodavlat tashkilotlar va fuqarolik jamiyatida faol ishtirok qila boshladi. Shu davrda ta'lim, ishbilarmonlik, madaniyat va sport sohalarida ayollarning roli ortdi, ularning iqtisodiy va ijtimoiy faolligi kengaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ayollar – jamiyat poydevori" dasturi orqali ayollarning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy imkoniyatlarini kengaytirishga e'tibor qaratildi, bu esa zamonaviy ayollar harakatining rivojlanishiga muhim turtki bo'ldi.

Zamonaviy O'zbekistonda ayollar harakati nafaqat huquqiy himoya, balki ijtimoiy va siyosiy faollikning mustahkam vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayollar o'z fikrini erkin ifoda etish, tadbirkorlik, ilm-fan va madaniyat sohasida faoliyat yuritish imkoniyatiga ega bo'lib, jamiyatdagi teng huquqli qatnashuvchilarga aylangan. Shu bilan birga, oilaviy va ijtimoiy qadriyatlar ham ayollarning faolligiga ta'sir qiluvchi muhim omil bo'lib qolmoqda.

Shu tariqa, O'zbekiston tarixida ayollar harakati ijtimoiy-siyosiy faollikning rivojlanish bosqichlarini o'z ichiga oladi: boshlang'ich bosqich – XIX asr oxiri va XX asr boshlarida madaniy va milliy uyg'onish, Sovet davri bosqichi – tizimli ijtimoiy-siyosiy faollikning shakllanishi, mustaqillik davri bosqichi – huquqiy kafolatlar va zamonaviy jamiyatdagi faollikning mustahkamlanishi. Ushbu jarayonlar ayollarning jamiyatdagi roli, huquqlari va imkoniyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etgan hamda milliy taraqqiyot va ijtimoiy tenglikning mustahkamlanishiga hissa qo'shgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodiriy, A. *O'zbekiston tarixida ayollar va jamiyat*. Toshkent: Fan, 2007.
2. Allworth, E. *Central Asia: A Historical Overview*. New York: St. Martin's Press, 1994.
3. Rashidov, B. *Ayollar va ijtimoiy taraqqiyot*. Toshkent: Universitet, 2012.
4. Kamp, M. *Women in Soviet Central Asia: A Historical Perspective*. London: Routledge, 2008.
5. Mirziyoyev, Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. Toshkent: O'zbekiston, 2021.
6. Fayziyev, M. *Sovet davrida O'zbekistondagi ayollar*. Toshkent: Fan, 2010.

-
7. Khalid, A. *The Politics of Muslim Women in Central Asia*.
Princeton: Princeton University Press, 2015.